

DİYARBAKIR ADLİYESİ NEZARETHANELERİ ZİYARETİ RAPORU

Rapor No:
2024/17

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun
14/3/2024 tarih ve 2024/318 sayılı kararıyla
oy birliği ile kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	iii
I. GİRİŞ.....	1
II. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER.....	2
III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER	9
A. Değerlendirme	9
B. Tavsiyeler.....	9
1. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığına Yönelik Tavsiyeler	9
2. Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumlarına Yönelik Tavsiye	11

KISALTMALAR

AIÖK	: Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi
m²	: Metrekare
cm	: Santimetre
OPCAT	: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol
TIHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UÖM	: Ulusal Önleme Mekanizması

I. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TIHEK); 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.

2. Türkiye, 14/9/2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol'ü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 yılında onaylanarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT'in 1'inci maddesine göre Protokolün amacı: *“Bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır.”*

3. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (ı) bendi uyarınca, OPCAT hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Kanun'un 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (k) bendine göre UÖM *“İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi”* ifade etmektedir.

4. Adliye nezarethaneleri, 26/1/2017 tarihli Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol'ün *“Adliyelerde Hükümlü ve Tutuklular İçin Özel Bölüm Yapılması”* başlıklı 8'inci maddesinin *“Duruşmalar için bekletilen hükümlü ve tutukluların korunmalarını sağlamak amacıyla ve bütçe imkânları da dikkate alınarak büyükşehirlerden başlamak üzere adliyelerde; kadın, erkek ve gerekiyorsa çocuk hükümlü ve tutuklular için ayrı ayrı tuvaletli, pencereci ve muhafazalı odalar inşa edilir.”* hükmü uyarınca hükümlü ve tutukluların tutulduğu yerlerdir.

5. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinde, Kurumun özgürlüğünden yoksun bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görevini haiz olduğu hükme

bağlanmıştır. Bu bağlamda adliye nezarethanelerine ziyaret gerçekleştirmek TIHEK'in görev ve yetki alanına girmektedir.

6. Anılan görevin icrası kapsamında, 25/9/2023 tarihinde Diyarbakır Adliyesi Nezarethanelerine *habersiz* bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaret Heyetinde; İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı ..., İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcıları ... ile Kurumumuzun talebi üzerine Diyarbakır Valiliği tarafından görevlendirilen Hekim ... ve Psikolog ... yer almıştır.

7. Ziyaret ilk olarak Diyarbakır Adliyesi Cumhuriyet Başsavcı Vekili ile yapılan görüşmeyle başlamıştır. Görüşmede; TIHEK Heyeti tarafından ziyaretin amacı ve yöntemine ilişkin bilgiler verilmiş, adliye nezarethaneleri ile ilgili genel bilgiler edinilmiştir. Görüşmenin ardından Ziyaret Heyeti, Diyarbakır Adliyesi Nezarethanelerine geçerek incelemelerde bulunmuştur.

8. Bu rapor, 9/1/2023 tarihli ve 2023/03 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu kararı ve Başkanlık makamının 21/9/2023 tarihli ve 26984 sayılı oluruna istinaden 25/9/2023 tarihinde Diyarbakır Adliyesi Nezarethanelerine gerçekleştirilen izleme ziyareti neticesinde edinilen tespit, gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

II. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

9. Diyarbakır Adliyesi, 1996 yılında inşa edilmiş ve aynı yıl faaliyete geçmiştir. Adliye binası şehir merkezinde bulunmakta olup toplu taşıma araçlarıyla kolaylıkla ulaşılabilir konumdadır.

10. Diyarbakır Adliyesi Nezarethaneleri¹, adliye hizmet binasının -1'inci katında yer almaktadır. Adliye nezarethanelerinde; yalnızca jandarma nezarethaneleri alanı bulunmakta, ayrıca bir polis nezarethaneleri alanı bulunmamaktadır. Emniyet personeli aracılığıyla getirilen tutulanlar² için de jandarma nezarethaneleri alanı kullanılmaktadır.

11. Adliye nezarethaneleri alanı, giriş bölümü ve bu bölümden ayrılan 2 koridor şeklinde teşekkül ettirilmiştir.

¹ Bundan sonra kısaca “Adliye Nezarethaneleri” olarak ifade edilecektir.

² Raporda, emniyet personeli aracılığıyla getirilen özgürlüğünden mahrum bırakılanlar için kısaca “tutulan” ifadesi kullanılmıştır.

12. Giriş bölümünde komutan odası, personel dinlenme odası, mutfak ve personel yemekhanesi bulunmaktadır. Tutulanların ve mahpusların³ kişisel eşyalarının, komutan odasında bulunan emanet kasasında saklandığı bilgisi verilmiştir.

13. Giriş bölümünden ayrılan koridorlardan birinin erkek nezarethane odalarına, diğerinin ise kadın nezarethane odalarına tahsis edildiği öğrenilmiştir. Ancak koridor girişlerinde erkek, kadın ve çocuk nezarethaneleri tasnifi yapıldığına dair tabelaların bulunmadığı gözlemlenmiştir.⁴ Erkek nezarethane odalarına tahsis edilen koridorda 7 nezarethane odası, kadın nezarethane odalarına tahsis edilen koridorda ise 5 nezarethane odası bulunacak şekilde toplam 12 nezarethane odası bulunmaktadır.

14. Görevli personel tarafından tutulanların/mahpusların nezarethane odalarına yerleştirilirken çocuk olup olmadıklarına, cinsiyetlerine, hasımlık durumlarına ve suç gruplarına bakıldığı, imkânlar ölçüsünde aynı suç grubundan olan tutulanların/mahpusların aynı ya da yakın nezarethane odalarına yerleştirildiği ifade edilmiştir. Ayrıca erkek nezarethane odalarında kalabalıklaşma yaşanabildiği, böyle durumlarda kadın nezarethane odalarının erkek tutulan ve mahpuslar için de kullanılabilirdiği bilgileri eklenmiştir.

15. Ziyaret tarihinde adliye nezarethanelerinde yalnızca duruşmaya getirilen mahpusların bulunduğu, emniyet personeli aracılığıyla getirilen tutulan bulunmadığı görülmüştür. Ziyaret anında bekleyen mahpusların hepsinin erkek olduğu, kadın mahpus veya tutulan olmadığı gözlemlenmiştir. Kadın nezarethane odalarında ise mahpus veya tutulan bulunmamaktadır.

16. Ziyaret Heyeti tarafından lazer metre cihazı aracılığıyla yapılan ölçümler neticesinde, erkek nezarethane odalarının 580×310 cm (17,98 m²) ile 360×320 cm (11,52 m²) arası genişliğinde ve 370 cm yüksekliğinde olduğu tespit edilmiştir.⁵ Ziyaret tarihinde erkek

³ Bu raporda kullanılan “mahpus” sözcüğü, ceza infaz kurumlarından duruşmalara katılmak üzere Adliye nezarethanelerine getirilen özgürlüğünden mahrum bırakılan tutuklu, hükümlü ve hükümlözlüleri ifade etmektedir.

⁴ Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi, AİÖK Standartları, CPT/Inf (2000)13, para. 21: “(...) Avrupa Konseyi’ne üye devletlerde kadınlar, özgürlüğünden mahrum insanların göreceli olarak küçük bir grubunu temsil etmektedir. Bu durum, devletlerin gözetimindeki kadınlar için özel düzenlemeler yapmasını çok maliyetli hale getirdiğinden kadınlar genellikle az sayıdaki yerde (ve bazen evlerinden ve bakmakla yükümlü oldukları çocuklardan uzakta) erkek tutuklular için hazırlanmış (ve bazen erkek tutuklularla paylaşılan) tesislerde tutulmaktadır. Bu şartlar altında, özgürlüğünden mahrum kadınların güvenli ve makul gözetim şartlarında olmasını sağlamak için özel çaba sarf edilmelidir.”

⁵ AİÖK, AİÖK Standartları, CPT/Inf (92)3, para.43: “Bir polis hücre (veya bir başka tür gözetimdeki kişinin / mahkûmun kalacağı yer) için makul büyüklüğün ne olduğu zor bir sorudur. Böyle bir değerlendirme yaparken göz önünde bulundurulması gereken birçok faktör vardır. Ancak CPT heyetleri bu konuda genel kuralları belirleme ihtiyacı hissetmişlerdir. Birkaç saatten daha uzun süreli kalışlar için tek kişilik polis hücrelerinin değerlendirilmesinde halen kullanılan (asgari standart değil, arzu edilen düzey olarak görülen) kriterler şunlardır: 7 metrekare civarında, duvarlar arasında 2 metre veya daha çok, tavan ve taban arasında 2.5 metre mesafe olan yerler.”

nezarethane odalarının tümünün dolu olduğu ve her bir nezarethane odasında 3 ila 7 arası mahpusun bulunduğu görülmüştür. Erkek nezarethane odalarındaki oturma yerinin yeterli gelmediği, mahpusların dönüşümlü olarak oturma yerlerini kullandığı, bu sırada diğer mahpusların ayakta beklediği anlaşılmıştır.

17. Ziyaret Heyeti tarafından lazer metre cihazı aracılığıyla yapılan ölçümler neticesinde, kadın nezarethane odalarının boyutlarının ise 580×365 cm (21,17 m²) genişliğinde ve 370 cm yüksekliğinde olduğu tespit edilmiştir.

18. Erkek nezarethane odalarının her birinde, üstü yumuşak şilte ile kaplı olan 1 adet oturma yeri bulunduğu görülmüştür. Söz konusu nezarethane odalarından 2 tanesinde; oturma yerlerinin üzerinde yer alan yumuşak şiltenin parçalandığı, süngerlerinin dağıldığı, vida ve çivilerin açığa çıktığı gözlemlenmiştir.

19. Kadın nezarethane odalarında ise, karşılıklı olarak konumlandırılmış 2 adet oturma yeri bulunduğu görülmüştür. Oturma yerlerinin üzerinde yer alan yumuşak şiltenin parçalandığı, süngerlerinin dağıldığı, vida ve çivilerin açığa çıktığı gözlemlenmiştir. Nezarethane odalarından birinde ise oturma yerinin yumuşak şilte ile kaplı olmadığı görülmüştür.

20. Görevli personelle yapılan görüşmelerde; kadın tutulanlarla/mahpuslarla kadın personellerin ilgilendiği, mahkemeye gidiş-gelişlerinde yahut tuvalet ihtiyaçları sırasında kadın personelin eşlik ettiği bilgisi verilmiştir.

21. Görevli personel tarafından, suça sürüklenen çocuklara tutuldukları süre boyunca kelepçe takılmadığı⁶ ifade edilmiştir. Ziyaret tarihinde, 3 suça sürüklenen çocuğun; erkek nezarethane odalarına ayrılan koridorun en sonundaki nezarethane odasına, mahpuslardan ayrı olarak ve kelepçesiz şekilde yerleştirildiği görülmüştür. Diğer nezarethane odalarında bulunan mahpusların ise kelepçeli olarak tutuldukları görülmüş ve mahpusların, adliye nezarethanelerine geldikleri andan ceza infaz kurumuna geri döndükleri ana kadar kelepçeli olarak bekledikleri öğrenilmiştir.⁷ Mahpuslar yapılan görüşmelerde, adliye nezarethanelerinde kalma sürelerinin çoğu zaman akşam saatlerine kadar uzadığını ve bu sebeple sürekli olarak kelepçeli halde beklemenin rahatsız edici olduğunu ifade etmişlerdir.

⁶ 15/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 18'inci maddesi: "*Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hallerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir.*"

⁷ 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 7'inci maddesi: "*Yakalanan veya tutuklanarak bir yerden diğer bir yere nakledilen kişilere, kaçacaklarına ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı hâllerinde kelepçe takılabilir.*"

22. Nezarethane odalarında acil çağrı butonu bulunmadığı görülmüş, tutulanların/mahpusların görevli personele seslenmek suretiyle erişebildiği anlaşılmıştır.

23. Adliye nezarethaneleri alanının koridorlarında saat bulunmadığı görülmüş, mahpuslar tarafından nezarethanelerde buldukları süre boyunca zamanı takip edemedikleri belirtilmiştir.

24. Adliye ana hizmet binasının vatandaş girişinde; engelli rampası, engelli asansörü ve görme engelli bireyler için kat planı bulunmaktadır. Ancak engelli asansörünün en üst kat ile zemin kat arasında hizmet verdiği, adliye nezarethanelerinin bulunduğu -1'inci kata gitmediği ve yine adliye nezarethanelerine girişin merdivenlerle sağlandığı, engelli rampası bulunmadığı anlaşılmıştır.

25. Erkek nezarethane odalarına tahsis edilen koridorun sonunda, biri jandarma personelinin kullanımına bırakılmış olan 3 tuvalet ve 2 lavabo bulunmaktadır. Kadın nezarethane odalarına tahsis edilen koridorun sonunda ise 2 tuvalet ve 2 lavabo bulunmaktadır. Ancak tuvaletlerin hangi cinsiyet grubuna tahsis edildiğine dair tabela bulunmamaktadır. Erkek nezarethanelerinin bulunduğu koridordaki tuvaletlerde ayna olmadığı, kadın nezarethane odalarının bulunduğu koridordaki tuvaletlerde ise 2 adet ayna bulunduğu görülmüştür. Tuvaletlerde sıvı sabunun bulunduğu ancak tuvalet kâğıdının bulunmadığı, bazı tuvaletlerin ise sifonunun bozuk olduğu görülmüştür. Görevli personel, sıvı sabunların bittikçe yenilendiğini, tuvalet kâğıdının ise hiç verilmediğini ifade etmiştir. Tuvaletlerin engelli bireylerin kullanımı için yeterli fiziksel koşullara sahip olmadığı görülmüştür.

26. Mahpuslarla yapılan görüşmelerde; nezarethane odalarının her zaman kilitli olduğu, tuvalete gitmek istemeleri halinde parmaklıkların ardından seslenerek personeli çağırdıkları, tuvalete gitme taleplerinin görevli personel tarafından gecikmeksizin yerine getirildiği ve personel eşliğinde koridorun sonundaki tuvalete götürüldükleri dile getirilmiştir. Ayrıca bu esnada ve tuvalette iken kelepçelerinin açılmadığını da ifade etmişlerdir.

27. Görevli personel tarafından adliye nezarethaneleri alanında temizlik personeline her gün genel temizlik yapıldığı, cuma günleri ise detaylı temizlik yapıldığı ve temizlik malzemelerinin haftada 2 defa olmak üzere yenilendiği iletilmişse de yapılan incelemeler neticesinde genel olarak nezarethane odalarının ve tuvaletlerin temizliğinin yeterli olmadığı gözlemlenmiştir. Bazı nezarethane odalarında duvarların aşındığı, oda ve tuvaletlerin yerlerinin yeterince temiz olmadığı, kadın nezarethane odalarına tahsis edilen koridordaki odalarda çöplerin bulunduğu görülmüştür.

28. Nezarethane odalarında havalandırma ve doğal ışık ihtiyacı; tavana yakın şekilde konumlandırılmış, dışarıdan parmaklıklı 2 adet vasistas pencere aracılığı ile sağlanmaktadır. Adliye nezarethanelerinin binanın -1'inci katında bulunması sebebiyle, havalandırmanın ve pencerelerden gelen doğal ışığın yeterli olmadığı gözlemlenmiştir. Yapay aydınlatma olarak ise her odanın tavanında 1 adet lamba bulunduğu ancak yapay aydınlatmanın bazı nezarethane odaları için yeterli olmadığı gözlemlenmiştir.

29. Diyarbakır Adliyesi binasında ısıtma, doğalgaz ile çalışan kalorifer sistemi aracılığıyla sağlanmaktadır. Adliye nezarethanelerinde kalorifer peteklerinin koridor boyunca yan yana konumlandırıldığı, nezarethane odalarında ise kalorifer peteği bulunmadığı görülmüştür. Ziyaret tarihinde nezarethane odalarında bekleyen mahpusların bazılarının, duruşmaları sebebiyle önceki kış aylarında da adliye nezarethanelerinde bulunmuş olduğu öğrenilmiştir. Söz konusu mahpuslar ile yapılan görüşmelerde, ısınma konusunda bir sıkıntı yaşanmadığı ve kış aylarında nezarethane odalarının sıcaklığının yeterli olduğu ifade edilmiştir.

30. Nezarethane odalarında ve koridorlarda, tavana monte edilmiş şekilde yangın sensörlerinin bulunduğu ve koridorların birleştiği ortak alana yangın tüplerinin konulduğu görülmüştür. Ziyaret Heyeti tarafından yangın tüplerinin son kullanma tarihi kontrol edilmiş ve bir sorun ile karşılaşılmamıştır.

31. Ziyaret Heyeti tarafından mahpuslarla yapılan görüşmeler neticesinde; bazı mahpuslara kumanya verilip, içme suyu verilmediği, bazı mahpuslara ise hem kumanya hem de içme suyunun verilmediği anlaşılmıştır. Ziyaret tarihinde; verilen kumanyanın kişi başı 1 adet küçük boy somun ekmek, 20 gramlık tereyağı ile 20 gramlık tahin-pekmez karışımından (yaklaşık 335 kalori) yahut sadece 1 adet küçük boy somun ekmekten (yaklaşık 125 kalori) ibaret olduğu görülmüştür. Nezarethane odalarından yalnızca birinde 1,5 litrelik pet şişe içerisinde 2 adet içme suyu bulunduğu görülmüştür.

32. Mahpusların kantine erişimi bulunmamaktadır. Özellikle nezarethanelerde kalma süresinin uzaması ve sabah erken saatlerde ceza infaz kurumundan çıkılması gibi durumların da söz konusu olabildiği hallerde verilen kumanyaların, mahpusun beslenmesi (ortalama bir kişi için günlük yaklaşık 2500 kalori)⁸ için yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Bu hususla ilgili olarak mahpuslar; içme sularını ve kumanyaları buldukları ceza infaz kurumundan

⁸ Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Sağlıklı Beslenme Hareketli Hayat Dairesi Başkanlığı, <https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-ve-hareketli-hayat/db/Dokumanlar/Kitaplar/iscisagligi-is-guvenligi-ve-beslenme.pdf>

getirebildiklerini, ceza infaz kurumu tarafından nakil sırasında kendilerine içme suyu ve kumanya verilmezse adliye nezarethanelerinde de verilmediğini ifade etmişlerdir.

33. Görevli personel ile yapılan görüşmede; daha önceki uygulamanın açık ceza infaz kurumundan düzenli olarak sayıyla içme suyu ve kumanya gönderilmesi şeklinde olduğu, ancak uygulamanın değiştiği ve her mahpusun getirildiği ceza infaz kurumundan kumyanasının ve suyunun gönderilmesi gerektiği beyan edilmiş ve duruşmaların akşam saatlerine kalması durumunda mahpusların beslenme ihtiyaçlarında sorunlar yaşanabildiği, kumanyaların yetersiz olabildiği ifade edilmiştir. Ziyaret Heyeti tarafından söz konusu sorun Cumhuriyet Başsavcı Vekiline son görüşmede iletilmiş, Cumhuriyet Başsavcı Vekili tarafından ceza infaz kurumlarına gerekli talimatın verileceği bilgisi paylaşılmıştır.

34. Görevli personelle yapılan görüşmelerde, tutulanların/mahpusların yaşayacağı herhangi bir sağlık sorununda 112 Acil Çağrı Merkezinin arandığı, Adliye Binasına 3 kilometre uzaklıkta hastane bulunduğu ve ambulansın en geç 10 dakika içerisinde ulaştığı bilgisi verilmiştir. Ceza infaz kurumlarından gelen mahpusların hastaneye sevk edilmesinin gerektiği hallerde, personel tarafından tutanak tutularak sevk yapıldığı ve ilgili ceza infaz kurumuna haber verilerek mahpusa hastanede eşlik etmesi için infaz ve koruma memuru talep edildiği belirtilmiştir.

35. Mahpusların, adliye nezarethanelerine nakil araçları ile getirildikleri; 24 kişilik 1 araç, 12 kişilik 6 araç ve 6 kişilik 1 araç olmak üzere toplam 8 adet nakil aracı olduğu bilgisi verilmiştir. Ziyaret Heyeti tarafından adliye nezarethanelerinin çıkışında yer alan nakil araçlarından biri incelenmiş; nakil aracının mahpusların birbirini görmesini engelleyecek şekilde, demir plakalarla birbirinden ayrılan her biri tek kişilik 6 bölümden oluştuğu, her bölümde havalandırmanın bulunduğu görülmüştür.

36. Mahpuslar; 07.00 saatinde ceza infaz kurumundaki odalarından çıkartılarak ceza infaz kurumlarının açık görüş alanında bekletildiklerini, ardından jandarma personeli tarafından teslim alındıklarını, bu esnada kendilerine kelepçe takıldığını ve araçtayken de kelepçelerinin çıkarılmadığını, 08.00-08.30 saatlerinde adliyedeki nezarethane odalarına getirildiklerini ifade etmişlerdir. Görevli personel tarafından ceza infaz kurumlarından getirilen mahpusların sayısının, nakil tarihinden 1 gün önce görevli Jandarma Komutanlığına bildirildiği ve bu kapsamda her mahpus için yeterli sayıda personelin görevlendirildiği ifade edilmiştir.

37. Mahpuslar ile yapılan görüşmelerde görevli personel ile sorun yaşamadıkları, personelin tavrından memnun oldukları, ihtiyaçlarının imkânlar ölçüsünde görevli personelce karşılandığı belirtilmiştir.

38. Adliye nezarethanelerinde, her odada 1 adet ve koridorlarda 3 adet olmak üzere toplam 15 adet güvenlik kamerası olduğu görülmüştür. Görevli personel tarafından kamera kayıtlarının 24 saat kayıt aldığı ve geçmişe dönük olarak 1 ay süreyle saklandığı bilgisi verilmiştir. Adliye nezarethaneleri alanında, koridorların ve nezarethane odalarının 24 saat kamera ile izlenmekte olduğunu belirten bir uyarı yazısı bulunmadığı görülmüştür. Ziyaret Heyeti tarafından kamera kayıtları incelenmiş, kayıtların düzenli ve eksiksiz tutulduğu, kameraların gece görüşüne sahip olduğu anlaşılmıştır. Adliye binasında bulunan jeneratörün olası teknik arıza durumlarında devreye girerek kameraların kayıt almasının sürdürüldüğü bilgisi verilmiştir.

39. Kamera kayıtlarının incelenmesi sırasında, adliye nezarethanelerinde en son bulunan kadın mahpusun adliyeye gelişi ile nezarethane odasında tutulduğu ve mahkemeye götürüldüğü süreç izlenmiş, mahpusun nezarethane odasında kelepçesiz tutulduğu ve tüm nakil süreçlerinde kendisine kadın personelin eşlik ettiği görülmüştür. Ancak kadın mahpusun, erkek tutulanlar/mahpuslar için tahsis edilen koridordaki nezarethane odalarından birine yerleştirildiği tespit edilmiştir. Buna ek olarak başka tarihe ait bir kamera kaydında ise erkek mahpusun, kadın tutulanlar/mahpuslar için tahsis edilen koridordaki nezarethane odalarından birine yerleştirildiği görülmüştür.

40. Ziyaret Heyeti tarafından, adliye nezarethanelerinde görevli personel tarafından tutulan “Adliye Nezarethanesi Hükümlü/Tutuklu Teslim Defteri” incelenmiştir. Defterin, Jandarma Yüzbaşı tarafından mühürlenerek tasdik edildiği ve defterin başında “Defter Doldurma Talimatı” bulunduğu görülmüştür. Defterin düzenli ve mevzuata uygun tutulduğu tespit edilmiştir.⁹

41. Ziyaret tarihinde adliye nezarethanelerinde emniyet personelinin bulunmadığı, yalnızca ceza infaz kurumlarından getirilen mahpuslar bulunduğu için jandarma personelinin görev yaptığı görülmüştür.

⁹ 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 12’inci maddesi: “Gözaltı işlemleri nezarete alınanların kaydına ait deftere yazılmak suretiyle tespit edilir. Denetime tâbi olan bu defterde: a) Kimlik bilgileri; 1) Adı ve soyadı, (...)b) Gözaltına alınmasına esas bilgiler; 1) İsnat edilen suç, gözaltına alınma nedeni, (...) c) Giriş işlemleri; 1) Yakalamanın yeri, tarihi ve saati, 2) Giriş tarihi ve saati, 3) Girişte alınan hekim raporunun verildiği makam, tarihi, sayısı ve özeti, 4) Üst aramasında teslim alınan malzemeler, teslim eden ve teslim alanın imzası,(...) d) Şüpheli ile ilgili işlemler; 1) Haber verilen yakını veya belirlediği kişi, adres ve telefon numarası, 2) Haber verilen diplomatik temsilciliğin adı ve telefon numarası, 6) Tercüman temin edilip edilmediği, tercümanın adı, soyadı ve imzası, 7) Müdafî istediği hakkındaki beyanı ve imzası, (...) 9) Gelen müdafînin adı ve soyadı, sicil numarası, geliş saati ve imzası,(...)belirtir. Bu defterde, yukarıda belirtilen zorunlu bilgilerin dışında gerekli görülen diğer bilgilere de yer verilebilir.”

III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER

A. Değerlendirme

42. TİHEK'in UÖM kapsamında yürüttüğü faaliyetlerinin temeli ziyaret edilen kurumlarla pozitif yönde geliştirilecek iletişim doğrultusunda iş birliği esasına dayanmaktadır. Adliye Nezarethaneleri personeli tarafından, Ziyaret Heyetinin bütün bölümlere bekletilmeksizin erişimi sağlanmıştır. Bu çerçevede, Adliye Nezarethaneleri personelinin ziyaret esnasında gösterdiği iş birliğine açık tutumları Ziyaret Heyeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

B. Tavsiyeler

1. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığına Yönelik Tavsiyeler

43. Jandarma personeli aracılığıyla getirilen mahpuslar ile emniyet personeli aracılığıyla getirilen tutulanların ayrı alanlarda tutulması için gerekli ayarlamaların yapılması,

44. Nezarethane odalarının kadın, erkek ve çocuk olarak tasnif edildiğine dair tabelaların asılması ve yapılan tasnife riayet edilerek tutulanların/mahpusların odalara yerleştirilmesi,

45. Nezarethane odalarındaki tutulan/mahpus sayısının uluslararası standartlara¹⁰ uygun olacak şekilde belirlenmesi ve nezarethane odalarının ortalama genişliklerine göre her bir odada 3'ten fazla tutulan/mahpus bulundurulmaması,

46. Nezarethane odalarındaki oturma yerlerinin yenilenmesi ve tutulan/mahpus sayısıyla orantılı olacak şekilde oturma yeri sayısının artırılması,

47. Nezarethane odalarının kilitli tutulduğu ve güvenliğin demir parmaklıklarla sağlandığı göz önüne alındığında; tutulanların/mahpusların nezarethane odalarında kelepçesiz olarak tutulmaları,

¹⁰ Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi, CPT/Inf (2020)24 Türkiye Raporu, para. 30: "CPT alıkonulan kişilerin genellikle çok sıkışık yerlerde tutulduğunu bir kez daha tespit etmiştir. Örneğin, ziyaret edilen bazı kurumlarda, 8 m² büyüklüğündeki hücrelerde aynı anda üç kişi ve 9 m² büyüklüğündeki hücrelerde aynı anda dört kişinin kaldığı anlaşılmıştır. Komite, Türk makamlarının alıkonulan kişilerin gece boyunca tutulduğu tüm gözaltı hücrelerinde yeterli yaşam alanı olmasını sağlamak için gerekli adımları atması yönündeki tavsiyesini tekrarlamaktadır; 7 ile 9 m² büyüklükteki hücrelerde aynı anda ikiden fazla kişi kalmamalıdır."

48. Nezarethane odalarına acil durum butonu konulması¹¹,

49. Tutulanların/mahpusların zamanı takip edebilmelerini sağlamak amacıyla koridorlarda saat bulundurulması,

50. Adliye nezarethaneleri alanı girişine engelli bireylerin erişiminin sağlanabilmesi için engelli rampası yapılması veya engelli asansörü kurulması gibi makul düzenlemelerin¹² yapılması¹³,

51. Tuvaletlerin hangi cinsiyet grubuna tahsis edildiğine dair tabela asılması, erkek nezarethane odalarına tahsis edilen koridordaki tuvaletlere kırılmaz ayna konulması, sifonu bozuk olan tuvaletlerin tamir edilmesi ve tuvalet kağıdı gibi temel hijyen malzemelerinin eksiksiz olarak bulundurulması¹⁴,

52. Tuvaletlerin engelli bireylerin kullanımına uygun hale getirilmesi,

53. Adliye nezarethaneleri alanının temizlik sıklığının artırılması, nezarethane odalarının dışına tutulanların/mahpusların erişebileceği şekilde çöp kovası konulması ve yıpranmış duvarları yenileme çalışması yapılması,

54. Nezarethane odalarının gerekli olan doğal ve yapay ışığı alması için gerekli düzenlemelerin yapılması¹⁵,

55. Tutulanların/mahpusların mahremiyetinin korunması için buldukları alanın 24 saat kamera ile izlenmekte olduğunu belirten uyarı yazılarının eklenmesi,

hususları tavsiye edilmektedir.

¹¹ AİÖK, AİÖK Standartları, CPT/Inf(2002)15-part, para. 48: “Polis nezaretindeki kişilerin her zaman nezaret görevlileriyle kolayca temasa geçebilecek durumda olmasını sağlamak için gerekli önlemler alınmalıdır. CPT heyetleri bazen, polis hücrelerinin polis memurlarının normalde bulunduğu ofislerden veya masalardan uzak olduğunu ve gözaltındaki kişilerin polis memurlarının dikkatini çekebilecekleri herhangi bir imkâna (örneğin çağrı sistemi) sahip olmadığını gözlemlemiştir. Bu şartlar altında, çeşitli olaylara (gözaltındaki tutulanlar arasında şiddet, intihar girişimi, yangın, vs.) zamanında yanıt verilememesi olasılığı oldukça yüksektir.”

¹² 7/7/2005 tarihli ve 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 3’üncü maddesinin 1’inci fıkrasının (j) bendi: “Makul düzenleme; engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirleri ifade eder.”

¹³ Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, (2006), 14’üncü madde: “Taraflar Devletler engelli kişiler eğer herhangi bir süreç sonunda özgürlüklerinden mahrum edildiyse; bunun diğer bireylerle eşit koşullar altında yapılmasını; engellilerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak güvencelere sahip olmasını ve makul düzenlemeye ilişkin hükümler dâhil olmak üzere Sözleşme’nin hedefleri ve ilkeleriyle uyumlu muamele görmesini sağlar.”

¹⁴ AİÖK, AİÖK Standartları, CPT/Inf/(2002)8, para. 42: “Nezaretteki kişiler gerektiğinde temiz ve düzgün şartlarda doğal ihtiyaçlarını karşılayabilmeli ve uygun yıkanma imkânlarına sahip olmalıdır.”

¹⁵ AİÖK, AİÖK Standartları, CPT/Inf/(2002) 13, para. 47: “Bütün polis hücreleri, içinde bulundurulan kişi sayısına göre makul büyüklükte olmalı ve gerekli ışıklandırma (uyku süresi hariç, okumaya yetecek kadar ışık) ve havalandırma şartlarına sahip olmalıdır; tercihen hücrelerde doğal ışık olmalıdır.”

2. Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumlarına Yönelik Tavsiye

56. Mahpusların ceza infaz kurumundan sabah erken saatte çıkmaları ve/veya akşam geç saatlerde ceza infaz kurumuna dönmeleri ihtimalleri göz önünde bulundurularak günlük iaşe bedelleri karşılığı kadar kumanya sağlanması ya da bu sorunu ortadan kaldırmaya yönelik olarak ilgili kurumlar ile iş birliği sağlanması,

hususla tavsiye edilmektedir.